

Nr 264.

Av herrar **Åkerberg** och **Thorberg**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statistiska centralbyrån för budgetåret 1929/1930 m. m.*

I statsråd den 20 maj 1927 beslöt Kungl. Maj:t på hemställan av finansministern att uppdraga åt professor N. R. Wohlin att såsom ledamot deltaga i 1926 års besparingssakkunnigas arbete i vad angick behandlingen av statistiska centralbyrån, kommerskollegium, socialstyrelsen och statistiska tabellkommissionen, varvid finansministern efter en närmare redogörelse för gången av det hittillsvarande utredningsarbetet i fråga om den officiella statistiken anförde:

»Den fortsatta utredningen angående den officiella statistiken bör beredas i anslutning till det pågående besparingsarbetet inom centralförvaltningen. Man torde därvid knappast kunna undgå att beröra den tidigare diskuterade frågan om centralisation eller decentralisation av det statistiska arbetet. Även om man delar den av föredragande departementschefen till statsrådsprotokollet den 3 december 1919 uttalade uppfattningen att spørsmålet om det statistiska arbetets förläggning inom förvaltningen fortsättningsvis liksom hittills bör bedömas som en lämplighetsfråga och att därför något principuttalande avsett att binda den framtida utvecklingen icke är påkallat, synes det dock vid en undersökning av ifrågasvarande slag bliva nödvändigt att taga under omprövning, huruvida den nuvarande avvägningen mellan centralisation och decentralisation av det statistiska arbetet är, med hänsyn till rådande förhållanden, den ur olika synpunkter ändamålsenligaste. I vissa fall torde ock spørsmålet rörande förläggningen av speciella statistiska grenar vara aktuella. Härvid må endast erinras om frågan angående förläggning av dels handelsstatistiken, dels dödlighetsstatistiken. I visst sammanhang med spørsmålet om centralisation eller decentralisation står också frågan om inrättande i någon form av en övervakande myndighet för den officiella statistiken, vilken fråga torde bliva föremål för övervägande i den fortsatta utredningen.»

I nu framlagda proposition angående anslag till statistiska centralbyrån anföres ur besparingssakkunnigas till chefen för finansdepartementet ställda utlåtande av den 5 januari 1929 följande:

»Sedan 1926 års besparingssakkunniga, i enlighet med de i statsrådsprotokollet för finansärenden den 20 maj 1927 lämnade direktiv, verkställt utredningar beträffande den officiella statistiken och avgivit vissa förslag

rörande den av kommerskollegium och socialstyrelsen utarbetade statistiken, i vilket utredningsarbete herr statsrådet själv deltagit såsom ledamot av de sakkunniga, i vad angår behandlingen av nämnda ämbetsverk jämte statistiska centralbyrån och statistiska tabellkommissionen, har herr statsrådet, efter därom gjord anhållan, av Kungl. Maj:t entledigats från nämnda uppdrag den 12 oktober 1928. Samtidigt har Kungl. Maj:t emellertid förordnat professorn S. D. Wicksell att såsom ledamot deltaga i de sakkunnigas arbete, i vad angår statistiska centralbyrån, och utredningsarbetet beträffande detta ämbetsverk kunde därför redan den 20 oktober återupptagas. Jämlikt begränsningen i ledamoten Wicksells uppdrag ha de i statsrådsprotokollet den 20 maj 1927 anbefallda allmänna utredningsuppgifterna rörande frågan om centralisation eller decentralisation i förläggningen av det statistiska arbetet samt angående statistiska tabellkommissionen och spörsmålet om inrättandet i någon form av en övervakande myndighet för den officiella statistiken tills vidare skjutits på framtiden. I stället har arbetet nu koncentrerats på att skyndsamt och i god tid för eventuell proposition till 1929 års riksdag söka få utrett, vilka inskränkningar, förenklingar och besparingar det är möjligt genomföra inom statistiska centralbyråns nuvarande arbetsområden samt vilken organisation är lämpligast under förutsättning att statistiska centralbyrån förblir den myndighet, till vilken dessa arbetsområden åtminstone under den närmaste framtiden skola vara förlagda.»

Frågan om centralisation eller decentralisation i förläggningen av det statistiska arbetet har därmed åter skjutits på framtiden. 1926 års besparingssakkunnigas arbete har, likasom deras föregångares, hittills vanligen varit inriktat på nedskärning av verkens utgifter utan vidare hänsynstagande till om dessa verk ens före den avsedda nedskärningen fylla de uppgifter som de skäligen böra tillgodose. Statistikens betydelse för vetenskap och samhälle befinner sig i kraftig oavbruten tillväxt. Även de riksstatistiska verkens uppgifter ökas oavbrutet. I fråga om bostadsstatistik och annan socialstatistik hava arbetarnas fackorganisationer framfört önskan om att den måtte utvidgas och fördjupas så att den må giva kännedom om förhållanden, som nu äro höljda i dunkel eller framstå i oriktig belysning. Fackföreningsmännen hava därför ingen förståelse för sparsamhetsstråvan, som vill förhindra en sund utveckling av den praktiska statistiken.

Statens statistiska verksamhet är av mycket stort värde vid bedömandet av en mängd företeelser inom det sociala och ekonomiska livet, men ännu lider denna statistik av brister, som det vore önskvärt att de bleve avhjälpna. Man måste sålunda fastslå, att den ingalunda är utarbetad efter enhetliga principer, varför det icke alltid är så enkelt att kunna sammanställa de olika verkens uppgifter. Krav måste därför ställas att samhället skall på vetenskapliga grunder utarbeta och offentliggöra statistik, som visar den pågående utvecklingen och samhället sådant det är

inom alla dess olika områden. Härför kräves vetenskapsmännens intresserade medverkan och stora insats för att få statistiken organiserad på vetenskapliga grunder och utarbetad på sådant sätt, att den alltid giver en klar bild av de faktiska förhållandena till ledning vid bedömning av de åtgärder, som kunna och böra vidtagas för att främja en sund utveckling på olika områden.

Statistikens sunda utveckling beror först och främst av dess vetenskaplighet. Den inrättning, som har att utarbeta rikets statistik, måste vara en vetenskaplig institution i förvaltningens tjänst. För att så skall ske måste dess tjänstemän äga grundliga, stränga vetenskapliga fordringar, tillfredsställande såväl teoretiska som praktiska insikter å det statistiska området.

Det statistiska arbetet är alltifrån planläggningen vetenskapligt. »Det vetenskapliga arbetet vidtager» ingalunda — såsom de besparingssakkunniga uttala — »först när stoffet lämnat den officiella statistikens verkstäder». Har stoffet icke från början behandlats ur vetenskapliga synpunkter och med vetenskapliga metoder, kan det självfallet icke bliva samma bärande grundlag för vidare vetenskapligt arbete, som om vetenskapen alltifrån begynnelsen fått vara stoffinsamlingens och stoffbearbetningens ledare och granskare. Framförallt måste vetenskapen alltifrån första arbetstaget vara bestämmande vid den allt oftare förekommande statistiska undersökning, som omfattar icke helheten utan där denna företrädes av endast en eller några få delar av hela det område, som undersökningen helst borde omfatta. Vid sådana företrädareundersökningar äro de vetenskapliga fordringar, som ställas på deras planerare och utförare, de allra högsta, likaväl som de företrädaremetoder, som då komma till användning, äro de metoder, vilkas utarbetande och brukande erbjuda det praktiska statistiska arbetet de i vetenskapligt hänseende största svårigheterna.

All god statistik vilar på goda uppgifter. För att uppgiftslämnarna skola göra sitt allra bästa för att lämna så goda uppgifter som möjligt kräves att riksstatistiken icke begär andra uppgifter än sådana som kunna lämnas med tillfredsställande innehåll och i god ordning. Förutsättning härför är även att riksstatistiken icke låter något brista i fråga om klarhet i den begärda uppgiftens innehåll och upphör med att genom många olika ämbetsverk, kommittéer och andra officiella utredningsorgan begära uppgifter, som med undantag för några särskilda detaljer alltför ofta huvudsakligen omfatta sådant, varom uppgifter redan lämnats till något och icke alltför sällan till många andra statens organ. En så långt som möjligt driven centralisering i uppgiftslämnandet är en tvingande nödvändighet i en tidsålder, som har allt större behov av god statistik, men som alltför ofta synes lida av den farliga samhällssjukdomen statistikleda. Centralisering av samlandet i och spridandet från en riksinnrättning av så mycken statistik, som lämpligen där kan centraliseras, bör mynna ut i

standardisering och förbättring av statistiken, tillåta sammansläendet av frågeformulär och undersökningar, mera intensiva användningar av maskiner och mera ekonomisk sysselsättning av hela personalen samt åstadkomma en centralinrättning, till vilken allmänheten kan vända sig för största delen av den statistiska upplysning som samlas av riket.

Enligt gällande instruktion för statistiska centralbyrån åligger det byrån även att med uppmärksamhet följa kyrkobokföringens tillstånd i riket och till Kungl. Maj:t avgiva de förslag till kyrkobokföringens förbättrande, som må kunna påkallas, samt att i övrigt beträffande kyrkobokföringen fullgöra de särskilda åligganden, som enligt gällande författningar äro eller varda åt centralbyrån uppdragna. Den nuvarande personalbokföringen i riket lämnar mycket övrigt att önska, vilket även under senare år i riksdagen förda förhandlingar ådagalägga. Att Sverige har trängande behov av en effektivare personalbokföring, därom äro icke meningarna delade bland dem som hava sakkännedom om rådande förhållanden och om denna bokförings grundläggande betydelse för det moderna samhället. Att riksdagen ännu icke vidtagit några direkta åtgärder för åstadkommande av sådan bokföring har närmast berott därav, att 1924 års uppördssakkunniga uppgivit att de verkställt utredning rörande omläggning av den civila folkbokföringen och meddelat, att deras betänkande antagits kunna avlämnas under år 1928. Hänsyn härtill gjorde att riksdagens andra kammare förra året frånträdde sitt två år tidigare fattade beslut för sin del, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om en allsidig utredning rörande åtgärder i syfte att ernå en effektivare personalbokföring i riket och i samband därmed av frågan om införande av personliga identitets- eller medborgareböcker. Kammarens vederbörliga utskott har därvid uttalat: »I nuvarande läge torde det vara bäst, att man först avvaktar de uppördssakkunnigas förslag och därefter söker att vid detta förslags fortsatta behandling få sådana synpunkter och önskemål, som det till äventyrs icke kommer att tillgodose, vederbörligen beaktade. Utskottet uttalade den förhoppningen, att Kungl. Maj:t vid prövningen av berörda förslag kommer att taga hänsyn till vad utskottet nu och tidigare anfört i ämnet.

1924 års uppördssakkunniga hava ännu icke avlämnat något betänkande, men har Kungl. Maj:t förordnat, att de sakkunniga skola hava slutfört sitt uppdrag före den 1 april innevarande år. Det må då förväntas, att Kungl. Maj:t uppmärksammar vad i riksdagen anförts om personalbokföringen och skyndsamt framlägger förslag till ökandet av dess effektivitet. Sådana förslag beröra statistiska centralbyråns verksamhet och kunna nödvändiggöra förändringar i byråns organisation och arbete.

I statistiska centralbyråns verksamhet intages förnämsta platsen av befolkningsstatistiken. Den består av tvenne i utförandet åtskilda grenar, den löpande statistiken över befolkningsrörelsen och de stora tioårsfolkräkningarna. Författningens stadgas folkräkning vart femte år. »Vissa

ganska starka skäl» — säger besparingssakkunnigas utlåtande — »anses i fackkretsar tala för införande, mellan de stora tioårsfolkräkningarna, av en mindre sådan, avseende i huvudsak blott uppdelningen av befolkningen efter ålder och civilstånd.» De nämnda skälen må man hoppas bliva föremål för prövning, innan förslag till 1930 års folkräkning förelägges nästkommande års riksdag. Skulle beslut om gällande författningsbestämmelsers om femårsfolkräkningar noggranna iakttagande följa, utöva de inflytande även på statistiska centralbyråns kommande verksamhet.

1912 års riksdag uttalade att det syntes icke råda något tvivel därom att finansväsendet i allmänhet och särskilt den sida därav, som representerades av skatteväsendet, i våra dagar med rätta tillmättes en allt större betydelse, både i statligt och kommunalt avseende, varav syntes böra följa, att detsamma gjordes till föremål för en statistisk bearbetning, som utförligt belyste dess förhållande till samhällsutvecklingen, och inrättade den första byråchefstjänsten i statistiska centralbyrån. Den utförliga finansstatistik, vars stora praktiska betydelse riksdagen således framhävt, har ännu icke kommit till stånd, då statistiska centralbyråns hittillsvarande produktion på området i huvudsak inskränkt sig till kommunal bokföringsstatistik, som — för att anföra de besparingssakkunniga — egendomligt nog även i fortsättningen kommit att utgöra det så gott som enda föremålet för finansstatistikens ordinarie arbeten. Riksdagens ställning till god finansstatistik torde, så vitt känt är, hittills icke hava undergått någon förändring, medan den fortgående ökningen av statens och kommunernas ekonomiska och sociala verksamhet gör behovet av denna statistik allt större.

Utan att för närvarande intaga någon bestämd ställning till frågan om eller i vilket omfång rikets officiella statistiska verksamhet bör och kan centraliseras eller till övriga ovan omnämnda spörsmål hemställas,

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 168, samt

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa den i statsrådsprotokollet den 20 maj 1927 anbefallda utredningen rörande frågan om centralisation eller decentralisation i förläggningen av det statistiska arbetet och angående spörsmålet om den officiella statistikens överledning och för nästa riksdag framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 18 mars 1929.

Harald Akerberg.

Arvid Thorberg.

